

Motion till riksdagen 2018/19:2792

av **Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M)**

Nationell handlingsplan för socialtjänsten

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell handlingsplan i syfte att stärka socialtjänsten i dess helhet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Socialtjänsten har en grundläggande roll i ett väl fungerande välfärdssamhälle. Det är det yttersta skyddsnätet. Socialtjänsten ska bidra till att förebygga, förhindra och bryta utanförskap. Det handlar om att ge stöd till människor som behöver det för att de ska kunna komma tillbaka, men det handlar också om att ställa krav för att var och en ska ta ansvar för sitt eget liv och försörjning. Socialtjänstens uppdrag och ansvar är omfattande. Bland de viktigaste uppdragen är att stödja och hjälpa de mest utsatta barnen. Att de ska kunna växa upp i trygghet och klara av skolan.

Socialtjänsten i Sverige är i en såväl nationell som lokal kris. Den ser lite olika ut beroende på var i landet man befinner sig. Trycket på socialtjänsten har under många år varit starkt. Många socialsekreterares vardag präglas av alltför hög arbetsbelastning. Många beskriver känslor av otillräcklighet samt att deras möjligheter att göra ett bra jobb försvåras av att arbetsmiljön inte är rimlig. Detta leder till en stark press på kvalitet och rättssäkerhet.

Bemanningskrisen inom socialtjänsten måste brytas och vändas. Det saknas för närvarande 1 000 socialsekreterare.¹ Åtta av tio kommuner har svårt att rekrytera socialsekreterare.² Socialsekreterare träffar i genomsnitt sina klienter fyra timmar per vecka. Utredande socialsekreterare hinner träffa barn och unga för enskilda samtal i genomsnitt tio minuter per dag.³ Denna utveckling är helt orimlig.

Varje år är det nödvändigt av olika skäl att placera barn och unga i boende på annat håll än i det egna hemmet. Detta ställer särskilt höga krav på kunskap och rättssäkerhet i

¹ Dagens Samhälle, sammanställning av en enkät.

² Dagens Samhälle, 12 januari 2017.

³ Nationella samordnaren för barn- och ungdomsfrågor.

socialtjänstens agerande och myndighetsutövning. Tyvärr så är därmed en av de allra största utmaningarna inom socialtjänsten att det ofta är oerfarna och nyexaminerade socionomer som får ta hand om de allra svåraste fallen, såsom beslut om tvångsvård och omedelbart omhändertagande av barn och unga. Detta är inte en rimlig utveckling. Här måste medveten och metodisk förändring ske, bland annat att mindre kommuner söker mer av samarbete med varandra.

I dag finns också fortfarande betydande brister i tillsyn, uppföljning och följdåtgärder när det gäller hur socialtjänstens verksamheter fungerar. Det handlar bland annat om hur kontroller sker av familjevård, krav på utbildning och kompetens samt det stöd som ges till familjehem och jourhem. Det är viktigt att öka utvärderingsbarheten i insatserna och utveckla fler metoder som är väl belagda och fungerar. För att lyckas med detta krävs att inhämtning av kunskap sker metodiskt, att erfarenheter dokumenteras och att förebyggande projekt utformas för att vara utvärderingsbara.

Det är naturligt att värderingskonflikter uppstår när kulturer möts, men då är det viktigt att våga ta diskussionen om vilka värderingar som vi inte kompromissar med i Sverige, exempelvis demokrati och jämställdhet mellan kvinnor och män. Socialtjänsten har ett tydligt ansvar att ge stöd och hjälp till de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, men trots detta får inte alltid de utsatta det stöd och den hjälp som de behöver och har rätt till.

För att stöd, hjälp och skydd ska fungera i praktiken är det viktigt att personal inom socialtjänsten har kunskap om denna typ av våld. Det behöver göras riskbedömningar avpassade för hedersrelaterat våld och förtryck och det behövs kunskap om vad som utmärker detta våld och förtryck, hur det kan ta sig uttryck och vilka konsekvenser det kan ha för de personer som utsätts för det.

Sveriges socialtjänst ska fungera. Socialsekreterarna måste få bättre förutsättningar att kunna göra sitt jobb. Moderaterna tänker inte låta ett av samhällets viktigaste skyddsnet brista.

Moderata värderingar och utgångspunkter

Varje enskild människa är den viktigaste utgångspunkten och perspektivet för Moderaternas politik och vårt samhällsengagemang. Våra värderingar formas av vår syn på människan. Vi vill se till hela människan. Våra förslag tar utgångspunkt i att de allra flesta barn i Sverige har det bra. Samtidigt finns det många barn, unga och vuxna som mår dåligt. Barn, unga och vuxna som tyvärr lever i miljöer som ibland är direkt skadliga.

Vi vet att varje människa har stora förmågor och möjlighet att kunna utveckla dessa, exempelvis med rätt utbildning och yrkeserfarenhet. Ofta växer och utvecklas människor som mest när de dels möter nya utmaningar, dels prövas när de ställs inför svåra livssituationer. Då behöver man ofta hjälp och stöd av anhöriga, vänner och det omgivande samhället.

En central utgångspunkt är att socialtjänstens verksamheter ska finansieras gemensamt. Socialtjänstens stöd och hjälp ska ges efter behov och vara tillgänglig oavsett var i landet man bor. Alla barn, unga och vuxna har rätt att få känna trygghet. Den tryggheten växer sig stark av att det finns tillit till såväl den egna familjen som att samhället bidrar till att alla barn och unga ges rimliga uppväxtvillkor.

Ett tydligt barnperspektiv är ytterligare en central utgångspunkt. Vi måste alla kunna lita på tydliga lagar och regler som finns till hands när helst det behövs. Dessa lagar och

regler ska bidra till skydd och omsorg om barnens bästa. Den nuvarande socialtjänstlagen utgör ett lapptäcke av föreskrifter och är för otydlig och oöverskådlig. Socialtjänstlagen behöver bli den ramlag den var avsedd att fungera som. Därtill bli mer överblickbar och anpassad till dagens levnadsförhållanden.

Socialtjänsten är i kris. Den ser emellertid olika ut beroende på var i landet man befinner sig. Den samlade socialtjänsten behöver en nystart. Den samlade socialtjänsten ska vara av hög kvalitet. Socialtjänstlagen behöver reformeras. Landets socialsekreterare behöver bli sedda och lyssnade till. Det behövs en nationell handlingsplan för socialtjänsten. För att möta socialtjänstens omfattande utmaningar krävs konkreta reformer som genomförs skyndsamt.

Stärk socialtjänstens medarbetare

Det finns stora svårigheter att säkra kompetens- och personalförsörjningen inom socialtjänsten. Ofta handlar det om bristande förmåga att behålla välutbildade socialsekreterare. En av tre socialsekreterare är nya i yrket. Sju av tio chefer inom socialtjänsten har mindre än tre års erfarenhet. I fyra av tio kommuner har det under de senaste åren förts diskussioner om att anställa icke behörig personal.

Vi anser att det är fel väg att gå att sänka kraven på kvalitet och kompetens. När sju av tio socialsekreterare funderar på att sluta och var fjärde söker nytt jobb är det i stället en kraftfull larmsignal. Socialtjänstens medarbetare behöver stärkas.

Statistiska centralbyråns arbetskraftsbarometer visar att det råder brist på yrkeserfarna utbildade socionomer. Samtidigt är socionomutbildningen attraktiv och har ett högt söktryck.

Denna brist på socialsekreterare medför att alltför många kommuner anlitar socionomer som konsulter. Det i sin tur medför kraftigt ökade kostnader. Det kan handla om den dubbla kostnaden jämfört med en ordinarie anställd. För att rekrytera och kunna behålla socialsekreterare krävs att socialtjänsten är en attraktiv arbetsgivare som erbjuder långsiktigt konkurrenskraftiga villkor.

Mycket av arbetet inom socialtjänsten präglas av tidskrävande krav på tydlig dokumentation som är nödvändig för att kunna säkra rättssäkerhet. Samtidigt växer de administrativa uppgifter som med fördel skulle kunna utföras av annan personal. Hälften av alla medarbetare inom socialtjänsten uppger att de inte klarar att upprätthålla kvaliteten och rättssäkerheten på det sätt som krävs.

För att minska socialsekreterares administrativa belastning bör det fastställas vilka arbetsuppgifter som kan utföras av anställda som inte är utbildade socionomer eller innehar motsvarande högskoleutbildning. Ytterligare ett sätt att minska den administrativa arbetsbördan är att se över möjligheterna att förenkla biståndsbedömningen. Det kan exempelvis ske genom modern teknik och effektiva processer.

En mer genomtänkt strukturerad introduktion och metodisk handledning för socialsekreterare där de får ett kvalificerat stöd skulle förbättra förutsättningarna för socialsekreterare att genomföra sitt jobb. Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att utarbeta en sådan introduktion i samverkan med arbetsmarknadens parter. För att underlätta möjligheterna att styra och utveckla verksamheterna bör kommuner uppmuntras att ta fram verktyg som kan mäta arbetsbelastningen.

Socialtjänstens medarbetare ska också kunna känna sig säkra på jobbet. Var fjärde socialsekreterare har känt sig utsatt för hot och våld av händelser relaterade till deras tjänsteutövning de senaste åren. Det är oacceptabelt. Straffen bör skärpas för våld och

hot som riktas mot dem på grund av deras arbetsuppgifter. Hoten inträffar ofta i samband med myndighetsbeslut, som vid omhändertagande av barn eller att en klient har fått avslag på en ansökan om ekonomiskt bistånd. Vi vill införa en särskild straffskärpningsgrund som innebär att alla brott som innefattar ett angrepp mot viktiga samhällsfunktioner leder till skärpta straff.

Ledarskapsutbildning inom socialtjänsten

Ledarskap och mentorskap har avgörande betydelse för socialtjänstens långsiktiga förmåga att bedriva verksamhet av hög kvalitet. En viktig del för att kunna skapa förutsättningar för detta handlar om utbildning och fortbildning för chefer inom alla delar av socialtjänsten. Det finns i dag en nationell kurs avsedd för ledare inom individ- och familjeomsorgen i universitets- och högskoloregi. Det är bra, och bör utvecklas.

Vi vill inrätta en nationell ledarskapsutbildning avsedd för framtidens ledare inom socialtjänsten för att ge professionen inom socialtjänsten en ännu starkare och tydligare roll. Det är viktigt att kommunerna tar sitt arbetsgivaransvar och utvecklar ledarskapsutbildningar, själva eller gemensamt, i samverkan med akademien. Chefer ska kunna ge ett strukturerat mentorskap till oerfarna socialsekreterare. Det gäller inte minst ärenden avseende omhändertagande av barn och unga samt andra komplicerade familjeärenden.

Vi vill utreda hur intresseorganisationer, aktörer, utförare av socialtjänstverksamheter och lämpliga statliga myndigheter tillsammans kan ta fram förslag på ledarskapsutbildning gällande socialtjänstens verksamheter. Det är viktigt att som arbetsgivare kunna erbjuda kvalificerad ledarutbildning på akademisk nivå. Ledarskapsutbildningen ska i första hand vara avsedd för ”första linjens” chefer inom socialtjänsten. Vi vill stärka det lokala ledarskapet, stimulera vidareutbildningar, handledarstöd och att socialtjänsten lokalt tar fram mentorskapsprogram.

Säkra den utsattes trygghet – kvalitetskontrakt i socialtjänsten

Det är viktigt att förbättra kvaliteten inom hela socialtjänsten. Kvalitet inom socialtjänstens verksamheter låter sig inte utvärderas av ett enstaka krav eller enbart en indikator. Därför föreslås att ett begränsat antal nationella kvalitetskrav för socialtjänstens verksamheter fastställs, som ska spegla en samlad bedömning av socialtjänstens kvalitet.

Det ska inte spela någon roll för kvalitet och rättssäkerhet vilken socialtjänst som ger stöd till den som är i behov av hjälp. Så ser det dock inte ut i dag. För att säkerställa att alla oavsett bostadsort ges bästa möjliga socialtjänst vill vi införa kvalitetskontrakt i socialtjänsten. Kvalitetskontrakt ska gälla socialtjänstens alla verksamheter, oavsett utförare och driftsform.

Nationella kvalitetskrav ska införas för att säkerställa socialtjänstens kvalitet och resultat så att alla får det stöd som de har rätt till. Uppföljning och analys ska ha ett tydligt äldreperspektiv. Det handlar om en helhetsgranskning, inte detaljkontroller. I de delar där det är möjligt ska resultaten och informationen redovisas.

I de fall en utförare inte når upp till kvalitetskraven ska den åläggas ett kvalitetskontrakt. Kvalitetskontraktet tecknas mellan huvudmän och Socialstyrelsen avseende den utförare/enhet som inte når de fastställda kvalitetskraven i det fallet huvudmannen är en kommun. Fristående aktörer ska teckna kvalitetskontrakt med berörd kommun. Att

inte nå upp till kraven innebär att verksamheten bedömts hålla otillräcklig eller undermålig kvalitet.

Kvalitetskontrakten ska innehålla krav på åtgärder som forskning och beprövad erfarenhet har visat kan möta de ställda nationella kvalitetskraven. Finansieringen av dessa nödvändiga åtgärder ska delas mellan stat och berörd huvudman.

Kvalitetskontrakt gäller både offentliga och fristående huvudmän. Kontrakten avser att skydda brukare från bristande verksamheter. När en verksamhet brister men bristerna går att åtgärda utan risk för brukares hälsa ska kvalitetskontrakt tecknas. Åtgärdas inte bristerna inträder sanktioner enligt dagens lagstiftning. Nya sanktioner kan bli aktuella för att säkerställa att brister åtgärdas.

Socialtjänstens samarbete med övriga delar av samhället

De ideella insatserna är en stor tillgång för samhället. Det är krafter som inte kan eller ska styras av politiker och myndigheter. De ideella insatserna ska däremot stödjas och uppmuntras. Volontärskapet i Sverige är starkt. Vuxna och unga deltar i trygghetsvandringar på helgnätter, hjälper hemlösa och engagerar sig mot hedersförtryck. Pensionärer tar sig tid för ideellt arbete i anslutning till skolor och fritidsverksamhet.

Vi vill uppmuntra till ökad samverkan och samarbete mellan socialtjänst, skolhälsovård, ungdomspsykiatri och den ideella sektorn, till exempel idrottsföreningar och kultursektorn. Här finns stora möjligheter att använda sig av varandras kunskap och engagemang. Goda exempel på samarbeten mellan idrottsföreningar eller kulturverksamheter och olika verksamheter inom socialtjänst och skola ska systematiskt sammanställas och spridas. Det kan bland annat handla om att fler socialsekreterare arbetar i yttre tjänst tillsammans med annan fältpersonal, t.ex. i mobila team med polis på kvällar och helger.

Varningssignalerna syns ofta tidigt gällande barn som riskerar att hamna snett. Detta ställer högre krav på bättre samarbete mellan socialtjänst och andra myndigheter. Socialtjänsten har kritiserats för att många utredningar blir liggande. Det tar lång tid att komma till beslut. Det är emellertid inte socialtjänsten som är ensam ansvarig för detta.

Såväl barn och unga som deras föräldrar riskerar att hamna i kläm mellan olika myndigheters ansvar och skyldigheter. Detta gäller inte minst i utanförskapsområden och vid hedersrelaterade problem. Verksamheter som präglas av stress och underbemanning tenderar att inte orka samarbeta med andra verksamheter. För att mer av samarbete ska kunna ske mellan socialtjänst, skola, vård, psykiatri, polis och ideell sektor krävs det ett annat förhållningssätt än i dag.

Vi vill ge Socialstyrelsen i uppdrag att gemensamt med representanter för socialtjänst, skola, vård, psykiatri och polis utveckla metoder för mer strukturerat och metodiskt samarbete och samverkan. Socialstyrelsens stöd ska stärka mindre kommuners möjligheter att hålla en hög professionell kompetens inom socialtjänsten. Det är centralt att analysera och använda de goda exempel som finns gällande ökad samverkan och samarbete mellan mindre kommuner och mellan landsting/region och kommun.

Ta fram en ny modern socialtjänstlag

Socialtjänstlagen var avsedd att fungera som en övergripande ramlag. Ett drygt hundratal förändringar, varav ett sjuttioital stora förändringar, av lagen har dock vidtagits genom åren. Socialtjänstlagen är i dag som ett lapptäcke av olika föreskrifter och genomförandeplaner som riskerar att ta ut varandra. Lagen har därmed blivit mer svåröverskådlig. Det medför svårigheter vid tillämpning av lagen. Den upplevs vara otydlig och sakna ett väl fungerande användarperspektiv. Detta underlättar inte en enhetlig och rättssäker tillämpning av lagen.

En ny och modern framtidsinriktad socialtjänstlag bör tas fram i syfte att skapa den ramlag som den var avsedd att fungera som. Därtill bör den bli mer överblickbar och anpassad till dagens levnadsförhållanden. Den nya socialtjänstlagen ska också möjliggöra förenklade biståndsbedömningar, dock utan att vara kostnadsdrivande för kommunerna. Vi vill tydligt minska den administrativa bördan kopplad till biståndsbedömningar. Socialtjänstlagen och offentlighets- och sekretesslagen bör också utformas så att dessa lagar underlättar, inte försvårar ökat användande av digital teknik inom socialtjänsten.

Stimulera digitalisering av socialtjänst

En mer digitaliserad socialtjänst kan stödja och avlasta socialtjänstens medarbetare och underlätta för den som söker kontakt med socialtjänsten. Detta gäller inte minst många ungdomar, men också många vuxna som har stor vana vid och gillar att kommunicera via mobiler, datorer och läsplattor. Nya tekniska hjälpmedel kan emellertid aldrig ersätta mänskliga kontakter och möten.

Digitalisering av socialtjänsten är en avgörande strategisk ledningsfråga. Det handlar bland annat om att kunna motverka den stora tidsåtgång som behövs för det administrativa rutinarbete som socialsekreterare tvingas genomföra varje vecka. Administrationen åter upp stora delar av den tid som med fördel i stället bör ägnas åt att möta, samtala med och stödja sina klienter.

Det projekt som startats i Helsingborgs stad tillsammans med universitet i Lund att erbjuda socialtjänstens klienter digital kontakt bör följas av att många fler vågar pröva nya metoder och använda den digitala teknikens möjligheter på ett strukturerat och metodiskt sätt. Socialtjänstens huvudsakliga uppdrag är att hjälpa människor. Digitala mötesformer och arbetssätt kan underlätta detta.

Vi vill att det sätts upp nationella mål för digitalisering av socialtjänsten i hela landet. Det handlar bland annat om:

- minskad tidsåtgång för administration
- underlätta hanteringen av ärenden
- förbättra och utveckla mer avancerade beslutsstöd
- förbättra uppföljningen av resultat.

Nationell handlingsplan för socialtjänsten

Socialtjänsten är satt under starkt tryck. Det leder till en stark press på kvalitet, säkerhet och arbetsmiljö. Socialsekreterarnas vardag präglas av hög arbetsbelastning, en känsla av otillräcklighet och hög personalomsättning. Det är inte rimligt att socialsekreterare

hinner träffa sina klienter i genomsnitt fyra timmar per vecka, enligt uppgifter i Göteborgs stad. Resterande arbetstid går till administrativa uppgifter.

Fyra av tio chefer inom barn- och ungdomsvården uppger att de inte förmår leva upp till socialtjänstlagens intentioner. Många socialsekreterare upplever att det blir långa utredningstider och att det tillkommer nyanställda som blir utan introduktion. Därtill slutar många på egen begäran. Det blir en ond cirkel med fler och fler inkomna anmälningar som måste behandlas och utredas.

Stressen och pressen ökar. Till slut ger många upp. De lämnar medvetet sin tjänst som socialsekreterare anställd av socialtjänstförvaltningen. De kanske återkommer i tjänsteutövningen men då ofta genom ett bemanningsföretag eller dylikt. Sju av tio kommuner anlitar bemanningsföretag i socialtjänsten.

En av tre socialsekreterare är nya i yrket. Sju av tio chefer som arbetar inom socialtjänsten har mindre än tre års erfarenhet. Det medför bland annat att stabilitet genom mer erfarna kollegor brister och att unga nyutexaminerade socialsekreterare får ta ett alltför stort ansvar redan från början.

Socialtjänstens arbete är därtill bland annat präglat av tidskrävande dokumentationskrav och växande administrativa högar. Därtill fattas många beslut i de absolut svåraste ärendena gällande barn och unga av nyutexaminerade socionomer. De är visserligen välutbildade men saknar relevant erfarenhet. Beslut om exempelvis placering av barn och unga i familjehem eller jourhem är många gånger livsavgörande beslut. De borde i så stor utsträckning som möjligt fattas av socialsekreterare med relevanta erfarenheter i yrket.

Att situationen är sådan inom socialtjänsten får tydliga konsekvenser för dels kvaliteten och säkerheten, dels vilket stöd barn och unga får i utsatta livssituationer.

Flera berörda aktörer har krävt att regeringen ska upprätta en nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården. Alliansregeringen såg tidigt dessa problem och tillsatte därför en nationell samordnare. Det var ett bra steg, samtidigt som det var avsett att vara en första åtgärd av många för att kunna förbättra situationen inom socialtjänsten i hela landet. Det får inte så som situationen är nu, med den förda politiken, bli den enda åtgärden och redskapet att nationellt stödja socialsekreterarna och socialtjänsten.

Kommunerna har ansvaret för socialtjänsten. De är till stor del ansvariga för krisen i socialtjänsten. Samtidigt har den tidigare alliansregeringen och den nuvarande vänsterregeringen sin del av ansvaret. För att kunna vända utvecklingen inom socialtjänsten anser vi att det krävs ett ökat nationellt ansvarstagande.

Vi föreslår att en nationell handlingsplan ska tas fram för att stärka socialtjänsten i dess helhet.

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Johan Hultberg (M)

Ulrika Jörgensen (M)

Mattias Karlsson i Luleå (M)

Ulrika Heindorff (M)

John Weinerhall (M)

Kristina Axén Olin (M)